

MALMÖ ROTARYKLUBB 1928 – 1978

” När Rotary kom till stån ”

av

Erik Hagberg

NÄR ROTARY KOM TILL STA^N

av

Erik Hagberg

Vänner i Rotary!

Rotary var länge ett ganska dunkelt begrepp på våra breddgrader. Kurt Belfrage brukade berätta den här historien.

Stockholmsklubben, som stiftades 1926, hade 1930 beslutat att utse dåvarande kronprinsen, sedermera konung Gustav VI Adolf, till sin förste hedersledamot. Samma dag, som detta skedde, skulle Belfrage skicka iväg ett telegram till honom med ett vördsamt välkommen. När Belfrage kom till Telegrafstationen på Skeppsbron, frågade honom den tjänstgörande telegrafisten nyfiket: "Säg, det där Rotary, vad är det egentligen för något? Vad är det Ni rotar i? Har det med arkeologi att göra, eftersom kronprinsen ska vara med?"

Ej heller i Malmö brann upplysningens fackla särskilt klart. Dock hade redan under hösten 1926 sonderingar gjorts både från Stockholm och Köpenhamn om upprättande av Rotaryklubbar i Skåne, främst då i Malmö och Helsing-

borg. I Helsingborg tycktes det ha blivit napp men Malmöborna hade svårt att röra på sig. Första gången ordet Rotary förekommer i min fickalmanack är fredagen den 9 december 1927. En liten tveksam skara samlades då på Kramer. I detta möte deltog, om jag inte minns fel, från Stockholm nedresta Kurt Belfrage och Hugo Cedergren, den bekante KFUM-ledaren. De hade att kort och gott konstatera, att föret var mycket tungt i portgången. Nya möten ägde rum torsdagen den 12 och torsdagen den 26 januari 1928. Torsdagen hade som synes tidigt blivit "vår" dag.

Stockholm fann nu nödigt inkalla hjälptrupper från Köpenhamn och Helsingborg. Från andra sidan sundet anlände bl a Rotary International's "special commissioner" T C Thomsen, Köpenhamnsklubbens past president konsul Erik Andersen och fabrikant J C Hempel. De båda helsingborgarna, borgmästaren Johan Bååth och direktören Nils Peter Mathiasson, var särskilt ivriga på att få en Malmöklubb till stånd. För en klubb i Helsingborg var förberedelserna redan då långt framskridna. Dessa vänner är vi stor tack skyldiga för draghjälpen. Från vår sida brukade möta upp Gunnar Faxe, Charley Tranchell, Emmerik Hagberg, Erik Bülow-Hübe och undertecknad.

Ja, så lossnade det så småningom. Gunnar Faxe är portalfiguren för Rotary i Malmö. Utan honom hade det icke blivit någon klubb här - då åtminstone. Han hade i sin ungdom varit reservofficer på Skånska Dragonerna i Ystad och det var faktiskt något av den gamle kavalleristens

glada pojkaktighet och friska framåtanda, som klarade hindren. Han var en generös människa. Han gav med varm hand vad ett vänligt öde skänkt honom av andlig utrustning och materiella möjligheter.

Dagen kom, då vi hunnit så långt, att vi kunde skrida till konstituering. Denna ägde rum på Savoy torsdagen den 15 november 1928. Av anmodade personer hade 19 infunnit sig. Tre hade anmält förhinder men meddelat, att de gärna ville vara med. Vi var alltså 22 charter members. Närvarande var också T C Thomsen. Denne utsågs att leda förhandlingarna. Enhälligt beslöts att bilda Malmö Rotary Club, i tre ord alltså och klubb stavat med C.

Styrelse valdes. Vår förste president blev självklart Gunnar Faxe. Till vice president utsågs Charley Tranchell, till sekreterare för inrikes angelägenheter - som det högtidligt heter i vårt första protokoll - valdes Carl Melin och till sekreterare för utrikes angelägenheter - det låter nästan som om det vore fråga om en ministärbildning - utsågs undertecknad. Styrelsemedlemmar tills vidare utan särskild funktion blev Gustaf Hagerman och Emil Klementsson.

Efter konstitueringen rekreerade man sig medelst intagande av en s k ordnad måltid. I denna deltog åtskilliga företrädare för Stockholms, Helsingborgs och Köpenhamns Rotaryklubbar. Av den senare hade vi glädjen

mottaga en ordförandeklubba av unik beskaffenhet. Den har troget stått oss bi alltsedan dess. Klubban är tillverkad av ekvirke från det 1784 byggda örlogsskeppet "Mars". Efter tappert försvar sköts "Mars" i sank vid engelsmännens bombardemang av Köpenhamn den 2 september 1807. Trots det stabila materialet lyckades en av våra presidenter på 50-talet - förmodligen i ett upprört ögonblick - knäcka klubbskapet. Detta lagades med en silverplåt försedd med en lämplig inskription.

Ja, den 15 november för ett halvsekel sedan! Hur tedde sig staden? Malmö hade 116.827 invånare och kommunal-skatten inklusive kyrkoskatten utgjorde 9:40. Det kostade 15 öre att åka spårvagn.

Något publikt intresse kunde den nya klubben icke påräkna. Det var nämligen samma dag premiär på Hippodromteatern i Kalendegatan, den oförgätliga lokalen, i vilken alltjämt dröjde kvar en svag doft från den tid, då man där gav s k hästopera. På programmet stod den outslitliga farsen "Trötte Theodor". I huvudrollen Edvard Persson, som spelade Edvard Persson.

Naturligtvis skulle jag vilja göra åtminstone en liten blyertsskiss av var och en av de 21 första rotarianerna i Malmö. Av naturliga skäl går detta ju inte för sig. Jag får inskränka mig till några få, mest på slump valda kamrater.

Gunnar Faxes efterträdare i regentlängden blev Charley Tranchell. Erfaren, klok och balanserad gav han värdefulla råd under de första, ibland trevande och osäkra åren. Klubbens konsolidering fortsatte under honom. Så följde som nr 3 Emmerik Hagberg. Vi var inte i släkt men hade samma initialer, vilket understundom kunde leda till kuriösa missförstånd. Emmerik var jurist, stadsombudsman och chef för drätselkammarens kansli. Jag tror jag vågar säga, att han i vår krets var den, som allvarligast försökte leva upp till Rotarys ideal.

Gustaf Hagerman, rund och solig glädjespridare, var vår förste skattmästare. Till trots för denna krävande post fick han tid över att fungera som dansk konsul och chef för Standard Oils - det hette så den gången - sydsvenska distrikt. Han kallade sig gärna bensinhökare - om någon numera vet vad som menas med en hökare. Gustav Köhler, munter tandläkare, golfspelare och sportfiskare i nu nämnd ordning, blev den förste i den långa raden av strävsamma programmakare.

Erik Bülow-Hübe, förste stadsingenjör, talade ofta och väl om Rotary-ideologien. Efter pensioneringen ägnade han sig åt lantbruk och detta med sådan framgång, att han civilingenjören valdes till ledamot av Kungl Lantbruksakademien. Emil Klementsson verkade som barnläkare. Han var liten till växten, en omständighet

som sades bidra till att hans små patienter aldrig var rädda för farbror doktorn.

N Gust Åberg, konsulterande ingenjör, kommunalman. Under den väldiga svarta slok hatten, välkänd på Södergatan, mötte en bister uppsyn. Men han var inte så farlig, som det såg ut, denne lokale gascognare. Han hyste vissa musikaliska intressen. Med våldsamheten hos en naturkraft kastade han sig över sitt favoritinstrument, som var en trumma.

"Från fäder är det kommet, till söner skall det gå", heter det ju. Jag kan tala om att vi här i klubben räknar som medlemmar tre söner till charter members. De är Jörgen Faxe, son till Gunnar Faxe, John Helgesson, son till byggmästaren med samma namn samt Ake Widner, son till försäkringsmannen Oscar Widner. Past president i Göteborgs Rotaryklubb Niklas Kihlbom, försäkringsdirektör, är son till en av våra charter members, nämligen Nicke Kihlbom, också han försäkringsman.

Jag nämnde några ord om våra hjälpare i Helsingborg. Borgmästare Johan Bååths myndiga kollega i Helsingör Peder Christiansen kallades Kong Peder. Följdriktigt döptes Johan Bååth i Helsingborg till Konung Johan. Nils Peter Mathiasson var inte bara en framträdande person inom svenskt näringsliv på sin tid. Han hade åtskilliga strängar på sin båge. I vår klubb höll han föredrag ett par gånger. År 1931 gav han ut sina memoarer. Boken hade

titeln "Mitt vinst- och förlustkonto."

Inom parentes vill jag påpeka, att även Kurt Belfrage - då pensionerad börsdirektör - 1953 publicerade sina minnen. Han rubricerade dem "Mitt livs hausse och baisse."

Vår charterfest gick av stapeln i hög stämning torsdagen den 7 mars 1929. Från Stockholmsklubben överlämnade dess president kommerserådet Axel F Enström vår första gästbok.

Arkitekten Carl Melin lämnade efter några månader på grund av flyttning till Stockholm sin befattning som sekreterare. Till hans efterträdare utsågs ryttmästaren Eugène Flygare. Även han hade förresten tjänat vid Skånska Dragonerna. Vad Eugène betytt för trivseln i vår klubb behöver inte här skildras. Han styrde och ställde under sex presidenter. Ännu i våras höll Eugène vid 95 års ålder ett varmt uppskattat föredrag i klubben.

Malmö Rotary Club avancerade i en jämn lunk. De första årens luncher åt vi vid ett gemensamt bord i samma rum, där vi alltjämt träffas. Här hälsades vi torsdag efter torsdag av ett kolossalt smörgåsbord. Varmrätt fick man välja efter matsedel. Ofta ärter och fläsk. Kalaset gick på två kronor och femtio öre inklusive öl, kaffe och servis. Våra middagsammanträden höll sig kring

sex och femtio.

Våren 1937 nåddes vår klubb av en oväntad förfrågan från vederbörande i Stockholm, om vi skulle vilja ställa oss som anordnare av ett allmänt svenskt Rotary-möte. Som lämpliga dagar föreslogs lördagen den 26 och söndagen den 27 september. Vi kände oss lindrigt sagt tveksamma. Även vårt land hade ju vid denna tid träffats av den ekonomiska världskrisen. Arbetslösheten var den största ditills. Oro rådde i landet. Och för övrigt! Hade vi de nödiga ekonomiska och personella förutsättningarna?

Vi dröjde inte med att delge Stockholm våra betänkligheter. Men däriifrån kom oföränderligt endast lugnande försäkringar. Sätt bara igång! Ni klarar det nog! Till slut kapitulerade vi.

De tekniska arrangemangen lades i Eugène Flygares förfarna händer. Uppgiften löste han på ett utomordentligt sätt.

Tur hade vi också med lokalfrågan. Vi fick nämligen tillstånd att använda Malmöhus slott. Den gamla borgen med anor från Erik av Pommern och 1400-talet stod visserligen sedan en följd av år under restaurering efter sekler av ombyggnader, eldsvådor och allmänt förfall men riddarsalen föreföll redan tämligen användbar. Man vill gärna tro - och här vänder jag mig särskilt till våra danska vänner - att det var just i denna sal som Frederik II

dansade med Anna Hardenberg.

Månaderna gick, men jag kan just inte säga, att vad som hände i landet lugnade våra farhågor. Fredagen den 28 augusti utbröt en våldsamt baisse på Stockholms fondbörs liksom på en rad utländska börser. Hos oss gällde det främst de omåttligt spekulerade s k Kreuger-papperen, icke minst de som benämndes participating debentures. Skeptiska medborgare kallade dem participating adventures.

Vi knogade emellertid på med mötesförberedelserna. Så kom söndagen den 20 september. Bank of England övergav guldmyntfoten. Våldig uppståndelse över hela världen. Tisdagen den 22 september kl 11.30 f m uppläste börsdirektören Belfrage inför det församlade börsfolket ett meddelande, enligt vilket Stockholms fondbörs stängdes tills vidare. Det var fyra dagar, innan vårt Rotarymöte i Malmö skulle gå av stapeln!

Nå, trots ovädersmolnen stod allt parat i Riddarsalen den 26 september. Omkring 100 rotarianer hade kommit till städes. Det var en tredjedel av alla rotarianer här i landet den gången.

Det, som högeligen överraskade mig och som jag väl alltid skall minnas, var det fullkomliga lugn, som präglade församlingen. Det var älskvärt småprat, glada handtryckningar, dunkningar i ryggen o s v.

Ganska lättad vid denna iakttagelse slog jag vår danska klubba - dock utan att knäcka skaftet - i bordet kl 10.00 och förklarade konferensen öppnad med ungefär de ord, som brukas vid dylika tillfällen. Så skedde val av mötesledning. Såsom president i värddklubben - ödet har sina nycker - utsågs undertecknad till ordförande. Två vice ordförande valdes. Det blev den kände konstprofessorn Axel Romdahl, president i Göteborgsklubben, och den lika kände industrimannen fil dr Harald Nordenson, past president i Stockholmsklubben.

Jag hade åtskilliga prominenta personer framför mig. På första stolraden observerade jag en då rätt omtalad person. Han var göteborgare, tidigare försäljningsdirektör i SKF. Han hette Assar Gabrielsson, just fyllda 40 år. Vid mitten av 20-talet hade han fått i sitt huvud att det mycket väl skulle kunna gå för sig att i Sverige göra bilar, kapabla att konkurrera på världsmarknaden. En hans vän, civilingenjören Gustav Larsson gick och bar på funderingar i samma riktning. De två slog sig ihop och satte igång. Bilen kallades Volvo. Volvo är som bekant latin. Det betyder "Jag rullar." De kvicka göteborgarna undrade vem som skulle rulla först: Assar Gabrielsson eller hans bil.

Första föredraget vid vår konferens hölls av chefen för Gustavsbergs porslinsfabrik, civilingenjören Axel Odellberg. Han talade över ämnet "Arbetslösheten och rationaliseringen". Därefter följde Gunnar Faxe med ett anfö-

rande "Kan Rotary göra något för att underlätta för unga svenska affärsmän att i utbildningssyfte konditionera i utlandet?" Efter föredragen följde livliga diskussioner. Jag minns, att i dessa bl a deltog Assar Gabrielsson, Harald Nordenson, Wilhelm de Sharengrad, N P Mathiasson, Axel Romdahl, stadsfullmäktiges i Malmö dåvarande ordförande Emil Olsson m fl.

Efter lunch i Kungsparken fortsattes förhandlingarna med en lång rad inre föreningsangelägenheter. På kvällen middag på Savoy. Till denna hade vi inbjudit åtta icke rotarianer, som i olika avseenden stött oss bi vid konferensens genomförande. För att bestrida de sammanlagda kostnaderna härför hade vi anslagit ett belopp av - som det säges i protokollet - "högst 150 kronor". Detta belopp visade sig till fyllest.

Söndagen den 27 september hade reserverats för en omfattande bussresa till skånska slott och herresäten. På Torup togs vi emot av friherrinnan Henriette Coyet, "drottningen av Skåne". Vi kröp ner i kryptan under Dalby medeltidskyrka, gjorde visit på Ellinge och Örtofta, i Lunds domkyrka o s v. På Flyinge stuteri kunde vi bjuda våra gäster på åktur i landå efter sexspann av hingstar. Och det smakade, det kan jag försäkra.

Naturligtvis hälsade vi också på hos Ernst Norlind på Borgeby. "Skånes Michelangelo", skald, målare, skulptör, kåsör, virtuos på träskofiol och i lycklig besittning av

Sveriges då sannolikt mest älskade radioröst, var på strålande humör. Stående i portvalvet berättade han om borgens mångsekelgamla historia. Bl a talade han om att, när han och hans hustru flyttade in på stället, följde med i köpet så att säga ett gammalt inventarium, en hus-hållerska. "Oh ja", sa Norlind, "hon var så gammal, så gammal, så till slut kunde hon inte skilja på kön." "Och mig, kan Ni tänka Er" - tillade han och strök sitt långa, vita skägg - "mig kallade hon för friherrinnan Ramel."

På kvällen middag i Hotell Tunnelns sexhundraåriga källarvalv. Den muntra tillställningen fick ett något dramatiskt slut. Vid 11.00-tiden ingick underrättelse om att regeringen en timme tidigare i extra konselj på Stockholms slott beslutat befria riksbanken från dess skyldighet att inlösa dess sedlar med guld. Även Sverige hade övergett guldmyntfoten. Stockholms fondbörs stängdes tills vidare.

Ja, det var finalen på allmänna svenska Rotarymötet i Malmö.

Nästa år, 1932 alltså, lördagen den 12 mars smäll ett skott på Hotel Ritz i Paris. Kreugerkraschen svepte in över Sverige. Den närmast inblandade banken knäade ett tag och åtskilliga enskilda människor träffades hårt.

Dock! Stormen bedarrade så småningom. Den 21 och 22 maj deltog flera av oss Malmörotarianer i Tredje nordiska

Rotarykongressen i Köpenhamn. Intensivt debatterande av Rotaryfrågor. Den stora middagen gick av stapeln i Odd Fellow Palæet i Bredgade. Till den allmänna glädjen bidrog i hög grad den främste hedersgästen, dåvarande kronprins Frederik. Han var verkligen en munter fyr.

I minnesgåva fick vi en Rotaryknapp i porslin från Bing & Gröndahl. Här är den!

Ett annat nöjsamt Rotaryminne bevarar jag från Rotarymötet i Stockholm den 26 maj 1933. Det består av den här lilla vita porslinsbägaren för cigaretter med Rotaryhjulet som dekoration. I botten ses namnet Gustavsberg med dess kända fabriksmärke, ankaret, dock med påteckningen Pottery Rotarian, förmodligen den enda keramikfabriken i världen av det här slaget.

Ja, ärade församling, så minns jag inte mer!

